

שרבי אברהם מוכר ירקות לומד הסוגיא ההיא ומפרש אותה בטוב טעם ודעת, והיה מקשיב לו בכל דבריו.

למחרת שלח המהרש"ל אחריו, ושאל אותו שאלה מסובכת בש"ס, והשיב לו, כי הוא עם הארץ ואינו מבין ולא ידע מאי קאמרי רבנן, ורק אחר שגזר עליו בגזרת מרא דאתרא, פתח פיו בחכמה ובבקיאות רבה כמעין המתגבר, הפלא ופלא, אך נתחנן לפני מהרש"ל שישאר הדבר בסוד ולא יודיע הדבר. ונמשך הדבר כמה פעמים, שהיה המהרש"ל מפלפל עמו, והיה נושא ונותן עמו, ומצא ממנו קורת רוח מרובה, שהיה גברא רבה ויקיורא, וכאשר נתבקש המהרש"ל בישיבה של מעלה, ציוה לקהל עדתו שייקחו את הרב רבי אברהם מוכר ירקות לרבה של העיר, כי אין כמוהו בכל הארץ, ואחר כך על ידי הפצרות רבות נאות רבי אברהם לבקשתם, ונתקיימה צוואת המהרש"ל.

ומסופר במדרש מעשה ברבי עקיבא שיצא פעם לשוק למכור מרגלית אחת, והיה עשיר אחד לבוש בבגדים בזויים, והיה שפל ביותר ויושב בבית הכנסת עם העניים. כשראה הלה את המרגלית ביד רבי עקיבא רצה לקנותה ממנו, וביקשו שילך עמו לביתו כדי לשלם לו עבור המרגלית. הלך אחריו רבי עקיבא וחשב שהוא מתלוצץ בו, עד שהגיע לביתו ויצאו לקראתו עבדיו והושיבוהו בכסא זהב, והביאו מים ורחצו רגליו. וציוה האיש לשלם לרבי עקיבא את דמי המרגלית. וכן ציוה לערוך שלחן לסעודה עבור רבי עקיבא ותלמידיו.

לאחר הסעודה שאל רבי עקיבא את בעל הבית: אתה שחננך אלקים בכל העושר הזה – מדוע משפיל אתה עצמך ויושב עם עניים אומללים? השיב לו האיש: רבי! הכתוב אומר (תהלים קמז, ד): "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר". והממון אינו עומד לעולם. ולכן רואה אני שיישיבה בקרב העניים טובה לי מאוד, כדי שלא תגבה נפשי ולא תתגאה בעושר הגדול שחנני יוצרי ועוד, שאני שומר מקומי עמהם מעתה, שאם אדל וארד מנכסי לא ישתנה מקומי בעבור עניותי. ועוד, אני חושב שאנו שווין ביצירה שנאמר (מלאכי ג, ט): "הלא אב אחד לכולנו, הלא אל אחד בראנו", ובזמן שתגאה האדם יחטא ביותר ויירש גיהנם, לפי שהקדוש ברוך הוא שונא את הגאים ואת הגבוהים.

כשמוע רבי עקיבא את דברי האיש ומענה פיהו וענוותנותו, שיבחו וברכו, והוטב בעיניו עד מאוד (מנורת המאור נר ז' כלל א').

The book of Numbers begins with a census of the Israelites – hence its name. What is the significance of this act of counting? And why here at the beginning of the book? Besides which, there have already been two previous censuses of the people and this is the third within the space of a single year. Surely one would have been sufficient. Additionally, does counting have anything to do with leadership?

The place to begin is to note what looks like a contradiction. On the one hand, Rashi says that the acts of counting in the Torah are gestures of love on the part of God:

Because they [the Children of Israel] are dear to Him, God counts them often. He counted them when they were about to leave Egypt. He counted them after the Golden Calf to establish how

(4)
פס

16

26

31

(5)
Lessons in
Leadership

(2)

many were left. And now that He was about to cause His presence to rest on them [with the inauguration of the Sanctuary], He counted them again. (Rashi to Num. 1:1)

When God initiates a census of the Israelites it is to show that He loves them.

On the other hand, the Torah is explicit in saying that taking a census of the nation is fraught with risk: "Then God said to Moses, 'When you take a census of the Israelites to count them, each must give to God a ransom for his life at the time he is counted. Then no plague will come on them when you number them'" (Ex. 30:11-12). When, centuries later, King David counted the people, there was divine anger and seventy thousand people died (11 Sam. 24; 1 Chr. 21). How can this be if counting is an expression of love?

The answer lies in the phrase the Torah uses to describe the act of counting: *se'u et rosh*, literally, "lift the head" (Num. 1:2). This is a strange, circumlocutory expression. Biblical Hebrew contains many verbs meaning "to count": *limnot*, *lifkod*, *lispor*, *lahshov*. Why does the Torah not use these simple words, choosing instead the roundabout expression, "lift the heads" of the people?

The short answer is this: In any census, count, or roll call there is a tendency to focus on the total – the crowd, the multitude, the mass. Here is a nation of sixty million people, or a company with one hundred thousand employees, or a sports crowd of sixty thousand fans. Any total tends to value the group or nation as a whole. The larger the total, the stronger is the army, the more popular the team, and the more successful the company.

Counting devalues the individual, and tends to make him or her replaceable. If one soldier dies in battle, another will take his place. If one person leaves the organisation, someone else can be hired to do his or her job.

Notoriously, too, crowds have the effect of tending to make the individual lose his or her independent judgement and follow what others are doing, as we have noted before. We call this "herd behaviour," and it sometimes leads to collective madness. In 1841, Charles Mackay published his classic study, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds*,¹ which tells of the South Sea Bubble that cost thousands their money in the 1720s, and the tulip mania in Holland when fortunes were

1. Hertfordshire, England: Wordsworth, 1999.

spent on single tulip bulbs. The Great Crashes of 1929 and 2008 had the same crowd psychology.

Another great work, Gustav Le Bon's *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (1895) showed how crowds exercise a "magnetic influence" that transmutes the behaviour of individuals into a collective "group mind." As he put it, "An individual in a crowd is a grain of sand amid other grains of sand, which the wind stirs up at will." People in a crowd become anonymous. Their conscience is silenced. They lose a sense of personal responsibility. Crowds are peculiarly prone to regressive behaviour, primitive reactions, and instinctual behaviour. They are easily led by figures who are demagogues, playing on people's fears and sense of victimhood. Such leaders, he says, are "especially recruited from the ranks of those morbidly nervous, excitable, half-deranged persons who are bordering on madness,"² a remarkable anticipation of Hitler. It is no accident that Le Bon's work was published in France at a time of rising anti-Semitism and the Dreyfus trial.

Hence the significance of one remarkable feature of Judaism: its principled insistence – like no other civilisation before – on the dignity and integrity of the individual. We believe that every human being is in the image and likeness of God. The sages said that every life is like an entire universe (Mishna Sanhedrin 4:4). The Rambam says that each of us should see ourselves as if our next act could change the fate of the world.³ Every dissenting view is carefully recorded in the Mishna, even if the law is otherwise. Every verse of the Torah is capable, said the sages, of seventy interpretations. No voice, no view, is silenced. Judaism never allows us to lose our individuality in the mass.

There is a wonderful blessing mentioned in the Talmud to be said on seeing six hundred thousand Israelites together in one place. It is: "Blessed are You, Lord... who discerns secrets" (Berakhot 58a). The Talmud explains that every person is different. We each have different attributes. We all think our own thoughts. Only God can enter the minds of each of us and know what we are thinking, and this is what the blessing refers to. In other words, even in an enormous crowd

2. Gustav Le Bon, *The Crowd* (London: Fisher Unwin, 1896), 134.

3. *Mishneh Torah, Hilkhot Teshuva* 3:4.

where, to human eyes, faces blur into a mass, God still relates to us as individuals.

That is the meaning of the phrase, "lift the head," used in the context of a census. God tells Moses that there is a danger, when counting a nation, that each individual will feel insignificant. "What am I? What difference can I make? I am only one of millions, a mere wave in the ocean, a grain of sand on the seashore, dust on the surface of infinity."

Against that, God tells Moses to lift people's heads by showing that they each count; they matter as individuals. Indeed in Jewish law a *davar shebeminyan*, something that is counted, sold individually rather than by weight, is never nullified even in a mixture of a thousand or a million others (Beitza 3b). In Judaism, taking a census must always be done in such a way as to signal that we are valued as individuals. We each have unique gifts. There is a contribution only I can bring. To lift someone's head means to show them favour, to recognise them. It is a gesture of love.

There is, however, all the difference in the world between individuality and individualism. Individuality means that I am a unique and valued member of a team. Individualism means that I am not a team player at all. I am interested in myself alone, not the group. Harvard sociologist Robert Putnam gave this a famous name, noting that more people than ever in the United States are going ten-pin bowling but fewer than ever are joining teams. He called it "bowling alone."⁴ MIT professor Sherry Turkle calls our age of Twitter, Facebook, and electronic rather than face-to-face friendships, "alone together."⁵ Judaism values individuality, not individualism. As Hillel said, "If I am only for myself, what am I?" (Mishna Avot 1:14).

All this has implications for Jewish leadership. We are not in the business of counting numbers. The Jewish people always was small and yet achieved great things. Judaism has a profound mistrust of demagogic leaders who manipulate the emotions of crowds. Moses at the burning bush spoke of his inability to be eloquent. "I am not a man of words"

4. Robert Putnam, *Bowling Alone* (New York: Simon & Schuster, 2000).

5. Sherry Turkle, *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other* (New York: Basic Books, 2011).

(Ex. 4:10). He thought this was a failing in a leader. In fact it was the opposite. Moses did not sway people by his oratory. Rather, he lifted them by his teachings.

A Jewish leader has to respect individuals. He or she must "lift their heads." However large the group you lead, you must always communicate the value you place on everyone, including those others exclude: the widow, the orphan, and the stranger. You must never attempt to sway a crowd by appealing to the primitive emotions of fear or hate. You must never ride roughshod over the opinions of others.

It is hard to lead a nation of individuals, but this is the most challenging, empowering, inspiring leadership of all.

איש על דגלו באת לבית אבתם יחנו בני ישראל.

לא היה צ"ל אלא איש על דגלו באותות יחנו בני ישראל מה
 ת"ל לבית אבותם הה"ד אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק (איוב
 ל"ו) בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה אותם דגלים כמו שהתאו התחיל
 משה מצר אמר עכשיו עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים אם אני
 אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח והוא אומר אי אפשר אלא
 בדרום וכן ראובן וכן אפרים א"ל הקב"ה משה מה אכפת לך אין
 צריכים לך מעצמן הן מכירים דירתן יש בידם מיעקב אביהם וכו' כמו
 שטענו אותו והקיפו מטתי כך יקיפו את המשכן דאמר ר"ח בר"ח
 כיון שבא אבינו יעקב ליפטר מן העולם קרא לבניו כדכתיב ויקרא
 יעקב לבניו ובירכן וציוון על דרכי האלקים וקבלו עליהם מלכות
 שמים משגמר דבריו א"ל כשתטלו אותי ביראה ובכבוד לוו אותי ולא
 יגע אדם אחר במטתי ולא אחד מן המצריים ולא אחד מבניכם מפני
 שאתם נטלתם מבנות כנען א"ל בני יהודה ישכר וזבולון יטענו מטתי
 מן המזרח וכו' יוסף אל יטעון מפני שהוא מלך ואתם צריכים לחלוק
 לו כבוד לוי אל יטעון מפני שהוא טוען את הארון ומי שהוא טוען
 את ארונו של חי עולמים אינו טוען ארונו של מת ואם עשיתם וטעגתם
 את מטתי כשם שצויתי אתכם אלקים עתיד להשרות אתכם דגלים כיון
 שנפטר טענו אותו כשם שצוים שנאמר ויעשו לו בניו כאשר צוים הוי
 אשא דעי מרחוק ולפועלי אתן צדק שמיעקב היה להם דעה האיך ישרו
 דגלים ולפועלי אתן צדק זה הקב"ה שפעל פעולות טובות עם ישראל
 (מ"ר).

8
 ברע"ס
 ספר ש"ס
 ספר ש"ס
 ספר ש"ס

אין דבר יותר מסוכן לישראל מהפירוד והמחלוקת ובפרט כשהו בסיסמת
לשם שמים שבאמת אינו אלא מתוך גאווה ושיגאת חינוס. "בשעה שאמר הקב"ה
 למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאו התחיל משה מיצר אמר עכשיו עתידה
 המחלוקת להנתן בין השבטים" כל אחד יקפוץ בראש ותחת מסוה של שם שמים
 ויראת שמים ירצה לדהות ולרחק את השני, כל אחד יציע לי מגיע המקום

פלוגי מי אני ומה אני עשיתי וישמין את אחיו ואת השבטים האחרים. "א"ל
 הקב"ה דייתיקי יש בידם מיעקב אביהם האיך לשרות בדגלים" כבר הזהיר
 אותם מהמחלוקות ישראל סבא קדישא שלפני מיתתו קרא אותם ואמר להם,
 האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים, רק כשתאספו ותהיו
 באגודה אחת באהבה ואהוה אזי יש לכם תקוה לאחרית ימים, ע"כ, ברכן
 וציוון על דברי אלקים וקבלו עליהם מלכות שמים וכו' וא"ל ביראה וכבוד לוו
 אותי ולא יגע אדם אחר במטתי ולא אחד מן המצרים ולא אחד מבניכם" דהיינו
 שאם אתם בעצמכם לא תדעו לכבד את אביכם ולא תקיימו את מצוותי ותולולו

זה בזה הלא אז אין למנוע, "שלא יגע אדם אחר במטתי" יבאו אחרים זרים
 ויגעו בו, בכבוד אביהם ויגידו אכן נודע הדבר מי הי' ומה היה יעקב הוקן
 איזה גידולים גדל, יפגעו אחרים בכבודכם בני ישראל אם אתם בעצמכם לא
 תשמרו על כבוד ישראל סבא, ולא תקיימו מצוותי ותורותי, תשמרו נא על מה
 שהזהרתי אתכם כדי, "שלא יגע אחד מן המצרים" בי ובכם שהלא המצרים
 מחכים איך ומתי לפגוע בכם ובתורת אביכם וכשיראו שאין אתם בעצמכם
 מכירים מקומכם ודוחפים זה את זה הלא יבאו המצרים ויעשו בי ובכם כרצונם,
 ואחרון חומר מהכל, שבניכם שכבר התרחקו שאתם והם לקחו לעצמם גשים
 מבנות כנען, כשיראו שאתם מזוללים במצוותי, ואתם משמיצים זה את זה
 ושגאת חינוס שורה ביניכם, הלא יקומו נגדכם בניכם ויגעו בגסות בי ישראל
 סבא ובתורתי ויפגעו בכם באבותם שלא ידעו לכבד את עצמם ואת אבותם
 ע"כ שמעו נא בישראל אביכם, "יוסף אל יטעון שהוא מלך" ואל יהי עיניכם
 צר באחיכם שזכה לגדולה תכבדו אתם אותו כדי שאחרים יראו מכם וידעו
 לכבד את אחיכם מבני ישראל וכן, "לוי אל יטעון שהוא טוען את הארון" ואל
 ירע לבכם להעמיס עליו עוד משא שמוטל עליכם, "א"ל יהודה יששכר הבולק

5

1 יטענו את מטתי כשם שצויתי אתכם האלקים עתיד להשרות אתכם דגלים" שכל זמן שיחיה שלום ואהבה ביניכם שום אומה ולשון לא תוכל לפגוע בכם ושכינת עוון של הקב"ה ישרה בתוכםם ואתם תעמדו סביב למשכן דגלים לשבטיכם איש על מקומו בשלום.

(10)
ע

6 „אשא דעי למרתוק" אם אני אחשוב גם לרחוק ושם דעתי על העתיד אז בודאי אמשול על רוחי ולא אלך אחר עצת יצרי, אלא „ולפועלי אתן צדק" להקב"ה שפועל אך טוב לישראל, אתן צדק להצדיק את מצותיו, שע"י חיי עולם נטע בתוכנו, ובאהבה ואחזה „איש על דגלו באתת לבית אבותם יחנו בני ישראל", כדי שעל ידי הפירוד והמחלוקת לא ניתן יד לאויבינו לנגוע בנו, אלא בשם ד' דגול ונרננה בישועתו סלה.

הטעם שלא נכנס משה לתוך אהליהם של ישראל

(11)
ע
ז'א

וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עֲרֵפֵי ד' כְּאֲשֶׁר צִוָּה.

וג. טו
על פי ה' - אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא היאך אני נכנס לפני כלם ולחון אהליהם לדעת מנין יונקיהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא עשה אמה את שלך ואני אעשה אמה שלי. הלך משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו, ונתן קול יוצאת מן האהל ואומרת ק וכן מיטקות יש צהלה זה, לכן נאמר על פי ד' [יש"]

1 דבריו אלו של משה רבינו צריכים ביאור, מה פשר טענתו: "היאך אני נכנס לבתי כולם ולתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהם", והלא נצטווה על ידי הקב"ה למנות את עם ישראל ואם כן מוכרח הוא לצורך זה להיכנס לתוך אהליהם ולמנות מספר יונקיהם, מדוע משה אינו יכול לעשות זאת, חלילה לומר שעצלות היתה בו, שהרי בכל מקרה הלך וכיתת רגליו מאהל לאהל ונשאר בחוץ, ומהו שאומר "היאך אני נכנס" שמשמעות הענין שמבחינה מציאותית אינו יכול להיכנס, וזהו פלא.

נראה ביאור הדבר כי אצל משה רבינו היתה מידת דרך ארץ, ודרך ארץ קדמה לתורה, ומתוך צניעות שהיתה בו לא היה מסוגל להיכנס לתוך אהלי ישראל כדי לדעת מנין יונקיהם, ואף על פי שנצטווה למנותם לא היה ביכולתו להכנס כך לתוך אהליהם.

מסופר על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שהיה בבית הכנסת, ובשעת התפילה נקרא לפתע בדחיפות גדולה לענות לטלפון בהול שהגיע מחוץ לארץ, ובדרכו החוצה היה נצרך לעבור לפני אחד המתפללים שהיה עדיין באמצע תפילת העמידה, נעצר רבי משה ועמד על מקומו, ושאלוהו הרי ענין זה דחוף ביותר עד כדי כך שהיה צריך להפסיק באמצע תפילתו ומפני מה אינו עובר וממשיך בדרכו, ענה רבי משה זצ"ל: "הלא יש כאן קיר, וכיצד יכול אני לעבור דרך הקיר"!

4 זהו הביאור איפוא בטענתו של משה רבינו, מאחר שמידת הצניעות ודרך ארץ שהיתה בו מנעה ממנו מלהכנס לתוך אהליהם, הרגיש שהדלת נעולה בפניו, וכיצד יכול הוא לעבור דרך דלת נעולה? ולכן אמר היאך אני נכנס לבתי כולם ולתוך אהליהם, והלא הדלת נעולה ואיני מסוגל להיכנס, אמר לו הקב"ה עשה אתה את שלך ואני אעשה את שלי.

(6)

all firstborns among the children of Israel - God owns the world. He is the Master, Ruler, and Lord of the entire universe. His claims to ownership and mastery pertain to living matter in general and to man in particular. Man is the crown of the living world, but he cannot exercise absolute authority over it. The Almighty owns life; He is the Master of the whole world. The land and the fullness thereof are the Lord's; the world and those who dwell therein (Ps. 24:1)—but particularly the living world, because He is Elohim chaim, a living God.

The more precious something is, the more specific and the stronger are the claims of the Almighty to it. The claims of the Almighty are proportionate to the value which man attributes to certain entities and events. For example, many precepts regulate the consumption of meat; the laws of kashrus limit our access to the animal kingdom. The vegetative world has fewer prohibitions.

Indeed, outside the Land of Israel, there are almost no restrictions, though within its boundaries there are quite a number of injunctions and laws pertaining to the vegetative world, including terumas, ma'asros, and shemittah. Finally, the mineral world has hardly any laws regarding what is permissible and what is prohibited.

Children, the most precious of possessions, certainly belong to the Almighty. This is a simple premise in Judaism. Hannah proclaimed this truth when she said, כי קדמתי יאֵלהוּי (I Sam. 1:20), which can be interpreted not only as, "I petitioned God for the child," but also in the sense of, "I borrowed him." Thus, Hannah gave him back. And, of course, the binding of Isaac expresses the simple philosophy that the child belongs to the Almighty. The birth of every child is an important event for the parents, yet it is the birth of the first child that opens the closed existential community of the married couple to a newcomer. From now on, it is an open and hospitable community.

The concerns of the parents encompass someone else. Hence, the firstborn, while an infant, is a source of immeasurable pleasure and happiness to the parents. The phrase כי פֶּסֶר רָחֵם is symbolic of this. The bechor opens the womb and opens something else too—the community of his father and mother. When the third person intrudes upon the two who were busy with themselves, they suddenly discover that there is someone else with whom they should be concerned. The firstborn precipitates their love and devotion to each other—and their dedication to the community.

The firstborn child is enjoyed more than the other children. And if the happiness the parents derive from the firstborn exceeds that which they derive from the other children, then the claims of God are more specific to this child, because he is precious in a special way. He belongs completely to the Almighty, and whatever belongs to Almighty precipitates kedushah. God claims the firstborn, the most precious possession, for Himself. That is why the child is sanctified, and that is why we have the mitzvah of pidyon haben, redemption of the firstborn. (Festival of Freedom, pp. 142-144)

(12)
אֵלֹהִים
כִּי

לפֶּיֶשׁ לִפֵּי שֶׁהָאִי יוֹתֵר רֹבֵץ בַּחוּק מִן הַכֶּלֶב, כֵּן הָאֵשׁ שֶׁהִיא בְּמִשְׁכַּן וּבְמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן הִיא בְּכַח נִדְבָק לְמִטָּה, וְאִינוּ זֶה מִשֶּׁם. אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי לֹא הִיא הִרְבִּיצָה מִן הָאֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה בְּכַח גְּדוּל אֲצִלְנוּ, אֲלֵא הִיא כְּכֶלֶב, לִפֵּי

שֶׁלֹּא הִיא קְדוּשָׁה הַעֲדִינָהּ וְרֹבֵץ אֲצִלְנוּ כֹּל כֵּךְ בְּדַבְּיָקוֹת גְּמוּר, וּלְפִיכֵן מְדַמָּה אוֹתָהּ לְהִבְצִת הַכֶּלֶב, וּבְמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן לְרִבְצַת הָאִי, שְׁנֵאמַר אֲצִלוּ (י' לֶהֱנִן מ, ט) "כִּרְע שִׁכְבַּ כְּאִי מִי יִקְיָמוּ" 15. וּמִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּמִקְדָּשׁ הָרֵאשׁוֹן הִיא כּוּ בְּדַבְּיָקוֹת יוֹתֵר, לֹא סוּר

הַקְּדוּשָׁה עַד אַחַר שֶׁעֲבָרוּ עֲבִירוֹת הִרְבָּה מְאֹד" 16. וְלֹא כֵן בְּבֵית מִקְדָּשׁ שֵׁנִי, שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֹל כֵּךְ תַּעֲטִים" 17, וְנִחְרַב הַבַּיִת" 18.

10 רְבִיצָה תַּחַת הַבְּגָד כְּאִי בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת.

פִּירוּשׁ 12, אִף בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת לֹא זֶה הָאֵשׁ מִמְּקוֹמוֹ עַל יַד הַמַּסַּע, אֲלֵא הִיא כְּאִי רֹבֵץ וּמוֹנֵת, לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵשׁ אֵשׁ שֶׁהוּא מְתַנַּעַנֵּעַ מִמְּקוֹם לְמִקְדָּשׁ אֲפִילוּ שֶׁלֹּא עַל יַד מַסַּע, כֹּל שֶׁכֵּן עַל יַד מַסַּע שֶׁהוּא קוֹפֵץ וְהוֹלֵךְ, 13 לֹא עָשָׂה כֵן, אֲלֵא הִיא רֹבֵץ כְּאִי. שֶׁאֵם לֹא הִיא רֹבֵץ עַל מְקוֹמוֹ לֹא הִיא מְעִילָה כְּפִיֵּית פִּסְכָּתוֹ עֲלָיו, כְּדֶרֶךְ הָאֵשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּכַח, אֲבָל הַשְּׂמָל שֶׁהִיא רֹבֵץ כְּאִי הִיא נִשְׂאֵר עַל מְקוֹמוֹ, וְלֹא זֶה מִשֶּׁם" 14.

וְמָה שֶׁהִיא כְּאִי רֹבֵץ וְדוֹקָא בְּצוּרָה זֹאת, וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי אֲמַרְיִן שֶׁהִיא רֹבֵץ כְּכֶלֶב, כְּדֵאמְרֵינוּ בְּשִׁלְהִי פֶּרֶק קְמֵי דְיוֹמָא (65): יֵשׁ

(13)
אֵלֹהִים
כִּי

(18) הַעֲמִיד דְּגוּיָא כֵּאֵן

שְׁבִית רֵאשׁוֹן נִחְרַב מִחַמַּת "עֲבִירוֹת הִרְבָּה מְאֹד", וְאִילוּ בֵּית שֵׁנִי "לֹא עָשׂוּ כֹל כֵּךְ תַּעֲטִים". אֲמַנֵּם יוֹמָא ט; אֲמָרוּ עַל כֵּךְ "לְמַדְרָ שֶׁשְׁקוּלָה שְׁנֵאת חִינֵם כְּגַד שֶׁלֹּשׁ עֲבִירוֹת, ע"ז ג"ע וּשְׁפִיד". וְאֵם יֵשׁ כֵּאֵן שֶׁקוּלָה וְשִׁוּין בְּיַהֲדוּם, מִה מְקוֹם יֵשׁ לֹא מִה שֶׁחֻרְבְּנוּ שֶׁל בֵּית רֵאשׁוֹן הִיא רַק לְאַחַר שֶׁעֲבָרוּ עֲבִירוֹת הִרְבָּה, וְחֻרְבְּנוּ שֶׁל בֵּית שֵׁנִי הִיא אִף שֶׁלֹּא עָשׂוּ כִּיִּם תַּעֲטִים, אִךְ הִרִי טוֹסֵם שְׁקוּלָה הוּא הַמַּעַט לְהִרְבָּה. וּבְבִיאָרוֹ הַדְּבָר, רֵאֵה פֶּסֶד יִצְחָק יְהוּדִים, מֵאִמֵּר טו, אוֹת ג, שְׁכַתָּב: "בְּדַאִי שֶׁשְׁקוּלָתוֹ זֶה שֶׁל שְׁנֵאת חִינֵם לַע"ז ג"ע וּשְׁפִיד אֵינָה מְתִיחַסֵּת כֹּל לְהִעֲרַכַּת חוּמֵי הָעֲבִירוֹת. דְּכִלְלָא הוּא, דְּחוּמֵי הָעוֹנֵשׁ וְבוֹהָק תֵּלְתָא עֲבִירוֹת רַבִּים הֵם הָעוֹנֵשִׁים שֶׁל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּיִד. וְאִיִּב לֹא יִתּוּן לְהֵאמֵר כֹּל שֶׁשְׁקוּלָתוֹ שְׁנֵאת חִינֵם לְהִנְקַת מַלְמַת עֲבִירוֹת — כְּחֻמֵּי הָעֲבִירוֹת הֵיא דְנָה. אֲלֵא שֶׁשְׁקוּלָתוֹ זֶה מְתִיחַסֵּת אֶבְרָתָהּ לְכַח חוּמֵי חוּרְבֵי שֶׁל עֲבִירוֹת הַלְלוּ. וְכֵךְ לַעֲנִין זֶה נִאֲמַר שְׁכַת חוּרְבֵי הַגְּזֵלָה בְּשֵׁנֵאת חִינֵם שְׁקוּלָה הֵיא לְכַח חוּרְבֵי שֶׁלֹּשׁ עֲבִירוֹת הַגְּזֵלָה. נִאֲבִיב דְּבִרֵי דְּגוּיָא כֵּאֵן מוֹסְבִים עַל חוּמֵי הָעֲבִירוֹת, וְאִילוּ דְּבִרֵי הַגְּמָרָא מוֹסְבִים עַל כֵּחַ חוּרְבֵי הַגְּזֵלָה בְּעִירוֹת אֵלוּ. (19) יֵשׁעִיָּה כֵּט, א, שְׁמִר"ר כֵּט, ט. וְרֵאֵה בְּחִידוּשֵׁי

(14)
הַיְחָדָּשׁ
שֶׁ

(17)

חובתו של הציבור הדתי
הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (תר"פ-תשמ"ג)
חבר ביה"ד הגדול ורבה של ירושלים

1
הרבה דובר כאן על הנושא שהכנס של היום מוקדש לו על "משמעות התגלותה של ישועת ד' בגיבורים". נערכו הרבה עצרות הודיה על כל המעשים הגדולים שהקב"ה עשה לנו וזכינו לדאות את ידו החזקה, אבל דומה שעדיין לא דובר, גם לא בכנס זה, מה עלינו לעשות? נדמה לי שבכנס של חבר המועצות הדתיות בישראל שהן עוסקות בכל ימות השנה בעניינים מעשיים כדאי הדבר לטכס עצה מה עלינו לעשות כהודיה על מה שעשה לנו הקב"ה; אבל דווקא כאן, כשמתחילים לתרגם לשפה המעשים מתחיל הקושי בבירור זה - מה עלינו לעשות?

15
כבר הזכיר כאן ידידי הרב ישראלי את כל המשמעות שבעצם הדבר שזכינו לראות בימים גדולים אלה איך אחינו ובנינו באו אל הכותל המערבי, איך הזילו דמעות בנים שלכאורה היו רחוקים לגמרי מקדושת המקדש. לי נדמה שיש לנו ללמוד כלל ויסוד גדול מהמשמעות של הימים הגדולים האלה. במדרש על מגילת איכה נאמר: בג' מקומות ביקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה ולא נתנו להם רשות: בדור המבול, בזמן קריעת ים סוף ובחורבן בית המקדש. בדור המבול ובקריעת ים סוף - מפני שאמר הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה". ולכאורה קשה: מילא, בדור המבול ובקריעת ים סוף ביקשו לומר שירה, מפני שראו את ידו החזקה והגדולה של הקב"ה אבל בחורבן בית המקדש - מה ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, הלא קינה היו צריכים לומר? ושאלה יותר גדולה ישנה

16
כאן. הגמרא אומרת במסכת חגיגה (ה, ב) על הפסוק "במסתרים תבכה נפשי" - 'מקום יש לו להקב"ה ומסתרים שמו', והגמרא אומרת גם שבזמן חורבן בית המקדש מלאכי השרת בכו כמו שנאמר "מלאכי שלום מר יבכיון" אלא שבאמת יש כאן מקום לבכות ויש גם מקום לומר שירה. הגמרא אומרת במסכת יומא (סט, ב): "למה נקרא שמן אנשי כנסה הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה; אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא. אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור, אתו אינהו ואמר אדרבא, זו היא גבורת גבורתו, שכובש את יצרו שנותן ארך אפיים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות".

26
ובכן, זהו שחידשו אנשי כנסת הגדולה, שגם באותה השעה שנכרים מקרקרין בהיכל, ההיכל קיים, ובאותה השעה שנכרים משתעבדים בבניו, עם ישראל חי וקיים והוא בן חורין. וכך פוסק הרמב"ם להלכה בפרק ו בהלכות בית הבחירה: "ולמה אני אומר במקדש ירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" ולכן אז, בזמן חורבן הבית, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, מפני שבית המקדש אמנם עולה בלהבות אש אבל הוא לא נשרף אלא נשאר קיים ועל זה יש לומר שגם, וכן נכרים משתעבדים בבניו, עם ישראל עולה בלהבות אש, אבל עם ישראל נשאר קיים, ועל זה יש לומר שירה. ואולי זהו המחזה הגדול הנבואה שראה משה רבנו בפעם הראשונה שנתגלתה לו השכינה - "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל" ועל דבר זה בקשו מלאכי השרת לומר שירה.

36
את הדבר הזה זכינו לראות בימינו וזוהי המשמעות הגדולה ביותר של התגלות ישועת ד' בגיבורים. ראינו שקדושת המקדש קיימת לעולם אף-על-פי שנכרים מקרקרים בהיכל, וראינו איך שבנינו אחינו היקרים כאשר רק זכו לגשת ולמשש את האבנים הצוננות, היה איזה כח מגנטי שמשך אותם אליהם, הכוח של השכינה, "וקדשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא"

41
ועוד דבר זכינו לראות בימים אלה שגם קדושת ישראל היא כפני השכינה והשכינה אינה בטלה. חלקים גדולים של עמנו לדאבונו ובעוונותינו עולים בלהבות אש של התבוללות וטמיעה וקומוניזם בינלאומי, אבל מצד שני ראינו ש"הסנה איננו אוכל" גם אלה עוד יש בהם ניצוח של יהדות, ועדות לכן ההתעוררות הגדולה בכל הציבור היהודי בכל העולם אחרי שזכינו שחר הבית והכותל המערבי נמצאים בידינו.

1
אבל כאשר אנחנו דנים בכנס זה על עניינים מעשיים רוצה אני לחזור אל דברי ידידי הרב
ישראלי (שליט"א). יש טעות גדולה אצלנו. אנחנו חושבים שמי צריך להתעורר לתשובה -
אלו הם אחינו שנקראים חילוניים, אבל אנחנו, היהודים הדתיים, וביחוד הרבנים, אנחנו

בכלל לא שייכים לכל הדבר הזה, הלא אנחנו יהודים שומרי תורה, מתפללים שלש פעמים
ביום. אבל באמת אנחנו ראינו שדווקא אצל אחינו שנקראים חילוניים היתה התעוררות
לתשובה, ואילו אצל אחינו שנקראים דתיים - אצלם היתה ההתעוררות יותר קלה ופחותה,
6 מפני שאנחנו הורגלנו לחשוב שאנחנו ברוך השם בסדר גמור. זוהי לדעתי הטעות הגדולה
ביותר. ולא נוכל להשפיע על אחרים אם אנחנו בעצמנו לא נתעורר למעשים ולתשובה.

לכן אני רוצה להציע הצעה מעשית: אנחנו עומדים כעת לפני חודש אלול, החודש של
תשובה. לדעתי צריך חבר המועצות הדתיות לקבל על עצמו את התפקיד הגדול והקדוש הזה
להכריז על חודש אלול כחודש ההתעוררות של תשובה, ולא לדבר על עניינים מופשטים
אלא צריכים לחזור בתשובה ולדבר על מה לחזור בתשובה, ויש להתחיל אצלנו בביתנו,
במשפחתנו, בבתי הכנסת שלנו, בציבור הנקרא דתי. צריך לקבל פרט מסוים בעניינים של
בין אדם למקום ושל בין אדם לחברו ולרכז את כל כוחותינו על פרטים אלה.

למשל, ענין של לימוד התורה. בלימוד התורה אפשר לשתף כל יהודי, גם יהודי שאינו שומר
תורה ומצוות. אבל ללמוד דף גמרא הוא ירצה. אם נארגן את המבצע בצורה יפה, שלא יהיה
יהודי שאינו קובע עתים לתורה - עשוי הדבר להחזיר בתשובה גם את הרחוקים, אבל
לאמור, גם יהודים שלנו צריכים לחזור בתשובה ולכן יש לארגן בכל בית כנסת שכל יהודי
יהיה חבר באיזו חברה ללימוד תורה. ולא לימוד סתם לצאת ידי חובה אלא לימוד ברמה
גבוהה, גם לתרץ רמב"ם, אם כי זה יכול להיראות דבר קשה. אני אומר שיעור בפני בעלי
בתים פעמיים בשבוע ואני מתרץ גם רמב"ם קשה לפניהם והם נהנים ובאים לשיעור
בקביעות, אפילו אלו מהם שלתפילה הם באים רק פעם בשבת. וכמו שרבותינו ז"ל אמרו
"הלואי אותי עזבו ותורת שמרו", ולכאורה אם "אותי עזבו" איך "תורת שמרו" אלא שמרו
על לימוד התורה. אנחנו חייבים להילחם נגד עם-הארצות שיהודים לא יודעים מהי תורה.

הוא הדבר גם בעניין של בין אדם לחברו ובל נחשוב שהתורה ניתנת לחלוקה, שיש עניינים
בין אדם למקום ויש עניינים שבין אדם לחברו. ולדוגמא: קיימת אבטלה של אלפי יהודים
והמכה האיומה של נשך וריבית אוכלת והורסת אותנו. למה לא תצא קריאה על האיסור
התמור של נשך וריבית? אני חושב שאם נתרכז לא באופן מופשט על הדבר שצריכים לחזור
בתשובה, אלא נתרכז על דברים מסוימים ונלמוד עם הציבור - הרי בודאי נצליח להביא
באלול זה, בחודש התשובה והרחמים, לידי התעוררות גדולה לאבינו שבשמים ונזכה בימים
גדולים אלה - שהם ממש ימות המשיח ומי שיש לו אזנים לשמוע הוא כבר שומע את פעמי
משיח צדקנו - להתעורר לתשובה לא בדיבורים אלא במעשים ואז נזכה כולנו לקבל את פני
משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.²⁰